

صدیقی خصال

جامعه و فرهنگ اسلامی،
خانواده اسلامی،

پیامبر محمد

کتابخانه مسجد
موسسه فرهنگی و اجتماعی



پیوند :

هدف از آفرینش انسان ، رسیدن به کمال است ، بعثت نبی خاتم نیز در راستای تحقق بخشیدن به این هدف و عملی کردن آن است . جامعیت پیامبر ﷺ حس کمال گرایی و زیبا دوستی انسان را سیراب می کند ، تا از طریق این رود خروشان راه به دریای بی پایاب و بی پایان خداوندی ببرد .

در راستای نگرش به ابعاد شخصیت رسول اعظم ﷺ ، در شماره پیشین ، در سه محور ، مطالبی بیان کردیم :

۱- در اندیشه مدام اهل نیاز ؛ حضرت می فرمودند : « من فرمان یافته ام که با

مردم مدارا کنم ، مانند فرمان به انجام واجبات . »

۲- سلوک کرامت آمیز با توده ها .

۳- نگاه کرامت به بانوان .

و اینک ادامه مطالب :



میهمان:

پیامبر ﷺ نسبت به میهمانان اهمیت ویژه‌ای می‌دادند و همیشه مایل بودند غذای خود را به همراه میهمانی میل کنند. سفارش به میهمانی دادن می‌کرد و همیشه میهمان را تا دم در همراهی می‌کردند. حضرت در آداب میهمان داری فرمودند: خود را برای میهمان به زحمت نیفکنید، زیرا این کار باعث می‌شود، او را دشمن بدارید و کسی که میهمان را دشمن بدارد، خداوند را دشمن می‌دارد.^(۱) و از همه می‌خواست از تشریفات که دیگران را به زحمت می‌افکند و نفعی ندارد، خودداری کنند.

تا زمانی که میهمان دست از خوردن نمی‌کشید، ایشان نیز دست از خوردن برنمی‌داشت.^(۲)

فرمودند: «محبوب‌ترین غذا نزد پروردگار غذایی است که دست‌های زیادی برای خوردن آن دراز می‌شوند.»

و نیز فرمود: «در وجود کسی که میهمانی نمی‌دهد خیری نیست.» (البته با همان ویژگی که فرمودند که میزبان خود را به زحمت نیفکند و از تشریفات بپرهیزد.)

۵- کودکان و نوجوانان، در نگاه حضرت ﷺ :

کودک و نوجوان بیشترین کانون پذیرش حقیقت و خوبی‌هاست. او فطرتاً خداخواه و دوستدار دوستان خداست. کودک در ذهن کوچک خود وقایع کودکی را ذخیره می‌کند و در جوانی و پیری آنها را دستمایه قرار می‌دهد.

پیامبر ﷺ همیشه نسبت به کودک و جوان سفارش می‌کردند و خود بهترین دوست آنها بودند به شخصیتشان احترام می‌گذاشتند و با آنها محترمانه رفتار می‌کردند، حتی نوزادی که تازه متولد شده بود، در نظر پیامبر ﷺ انسانی با شخصیت حساب می‌شد و به حقوقش احترام می‌گذاشتند. روزی مادری فرزندش را برای نامگذاری خدمت حضرت رسول ﷺ آورد، طفل را روی زانوی پیامبر ﷺ نهاد، ایشان در گوش او اذان گفتند، در همین حین نوزاد ادرار کرد، مادر طفل با دست‌پاچی او را خواست بردارد، پیامبر ﷺ طفل را گرفتند و فرمودند، بگذار کارش را کند و روان کودک را مشوش نکن! من لباسم را

تمیز می‌کنم.

روزی در مسجد نماز جماعت برپا بود، مردم دیدند پیامبر ﷺ نمازشان را با عجله خواندند. پس از نماز، علت عجله حضرت را پرسیدند، حضرت فرمودند در بین نماز صدای گریه‌ی طفلی را شنیدم، فهمیدم مادرش به نماز جماعت ایستاده، خواستم به سرعت نماز را پایان دهم که مادر، طفل را در بغل گیرد و او را آرام کند.

پیامبر ﷺ با حفظ شخصیت کودکان، بیشترین شوخی را با بچه‌ها می‌کرد و نیز تاریخ‌نویسان گواهی می‌دهند که مهربانی با کودکان شیوه و روش پیامبر ﷺ بود.

به والدین سفارش می‌کرد: «با فرزندان به عدالت رفتار کنید. همان‌گونه که دوست دارید با شما به نیکی و مهربانی و عدالت رفتار شود.»^(۳)

می‌فرمود: «زمانی که به خردسالان وعده‌ای دادید، بدان وفا کنید، آنان شما را روزی ده خود می‌پندارند.»^(۴)

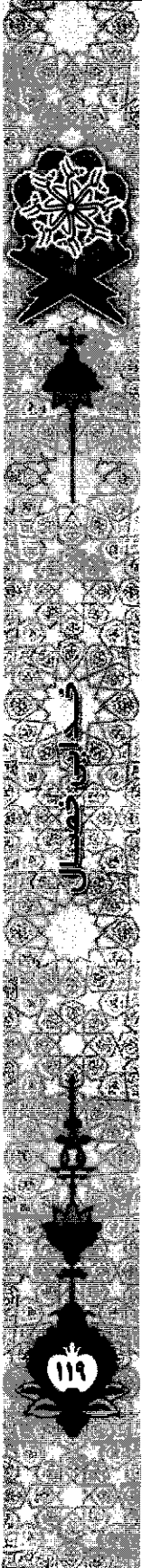
حضرت، سفارش بسیار به رفتار عادلانه بین فرزندان دختر و پسر می‌نمودند. و می‌فرمودند: دل فرزندان پسران را شاد کنید و اگر وعده‌ای دادید عمل نمایید و نیز فرمودند:

کسی که دل دختری از خاندانش را، به چیزی شاد کند، آفریدگار پیکرش را بر آتش دوزخ حرام می‌سازد. و نیز فرمودند: دادن هدیه باید از دختران آغاز شود همانا پروردگار والا با دختران و زنان مهربان‌تر است و کسی که با آنان مهربان‌تر باشد، مانند کسی است که از بیم خداوند والا گریسته است.^(۵)

فرمودند: کسی که دختری (یا در جای دیگر می‌گویند کسی که دخترانی) داشته باشد و او را نیازارد و تحقیر نکند و پسرانش را بر او برتری ندهد، خداوند وارد بهشتش می‌کند.^(۶)

۶- جوانان در نگاه محمد ﷺ :

پیامبر ﷺ از ابتدای بعثت و شروع تبلیغ دین مبین اسلام، عنایت ویژه‌ای به جوانان داشتند و قبل از آنکه به سراغ ریش سفیدان بروند، با جوانان از دین جدید



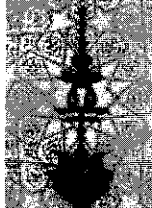
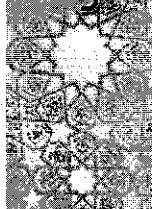
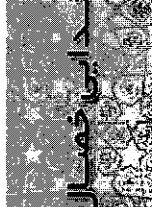
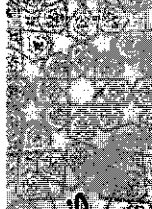
سخن گفتند. اولین ایمان آورنده به ایشان هم نوجوانی بود به نام علی بن ابی طالب علیه السلام که پس از شنیدن پیام رسالت حضرت محمد صلی الله علیه و آله ایمان خود به اسلام با زبان بلند اظهار داشت.

حضرت رسول صلی الله علیه و آله می فرمایند: «جوانان مرا یاری کردند.»

پیامبر عنایت عجیبی به آماده بودن جوان برای عبودیت دارند و می فرمایند: «برتری جوان نیایشگر که نوجوانی اش را عبادت می کرده، بر پیری که پس از بالا رفتن سنش عابد شده است، مانند برتری پیامبران است بر مردم عادی»^(۷) و فرمودند: «نزد خداوند کسی محبوب تر از جوان توبه گر نیست.»^(۸)

و نیز فرمودند: «دوست ندارم جوانان شما را جز درد و موقعیت ببینم: یا دانشجو و دانش طلب، یا دانشمند. اگر جوانی چنین نباشد، کوتاهی کرده است و اگر کوتاهی کند تباه می شود و اگر تباه شود گنهکار است.»





۷- کهنسالان و تکریم زیبنده‌ی آنان:

کهنسالان، جوانان دیروز و کودکان پریروز، انسان‌هایی با کوله‌بار تجربه و خاطراتی تلخ و شیرین، با پشتی خمیده از بار زندگانی، با جسمی رنجور از رنج و زحمت اداره زندگی خانواده و اعصاب و روانی ضعیف پس از عمری تلاش و دغدغه‌های فکری؛ اکنون میوه‌های باغ زندگی‌اش رسیده‌اند و انتظار دارد از ثمره‌اش بهره‌مند شود. البته این انسان کهنسال، علاقه‌مند است که نتایج زحمات خود را ببیند و منتی هم بر او نگذارند، او را سرمایه زندگی بدانند و وجودش را در زندگی مؤثر تلقی کنند.

پیامبر ﷺ با رفتار و گفتار خود به پیروان خود فهمانده‌اند که افراد مسن قابل احترام و ارزشمندند.

می‌فرمودند: «احترام به پیرمرد و پیرزن مسلمان، بزرگداشت خداوند است.»^(۹)

به جوانان می‌فرمودند: «هیچ جوانی، کهنسالی را به خاطر پیری‌اش گرمی نمی‌دارد، جز آن که هنگام پیری خودش، خداوند کسی را برایش فراهم می‌کند که احترامش گذارد.»

خانواده‌ها را به احترام پیران سفارش می‌کند و می‌فرماید: «کهنسال در میان خاندانش مانند پیامبر در میان امتش است. از ما نیست کسی که کهنسال ما را احترام نکند.»^(۱۰)



و فرمودند: «برکت با بزرگان شماسست»^(۱۱)

۸- جامعه کوچک (خانواده) از نگاه رحمت عالمیان ﷺ :

پیامبر اکرم ﷺ پیوسته انسان‌ها را به تشکیل خانواده سفارش نمودند و فرمودند: دین خود را با ازدواج کامل کنید. ازدواج یکی از مهمترین فصول زندگی هر زن و مردی است، اگر این ازدواج براساس ارزش‌ها استوار باشد و زن و مرد هم کفو هم باشند در زندگی مشترک، دوست و همسر یکدیگر باشند و از سیره انبیای الهی و معصومین علیهم‌السلام پیروی کنند حتماً به ساحل امن و آرامش رسیده‌اند و به قول قرآن به «لستکنوا الیها» نایل شده‌اند. این نوع زندگی وسیله آرامش روحی و دلگرم بودن به ادامه زندگی و راهی است برای رشد و بالندگی یکدیگر و مددکار و یاور و غمخوار هم در طول عمر.

شناخت انسان از خود و نیز از همسر خود، یکی از بهترین راههای برقراری ارتباط سالم و زندگی آسوده است.

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرمایند: «آدمی پس از ایمان به خداوند به چیزی برتر از همسری همدل دست نمی‌یابد.»

رفتار همسران اثرات روانی بر یکدیگر می‌گذارد، که نتایج آن می‌تواند مثبت یا منفی باشد.

مردان:

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند: «مردی نیست که دست همسرش را عاشقانه بگیرد جز آن که خداوند پنج پاداش برایش می‌نویسد و اگر او را در آغوش کشد، ده پاداش و اگر او را ببوسد، بیست پاداش و...»^(۱۲)

همسران باید در رشد و بالندگی یکدیگر کوشش کنند. پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند: «خداوند پیامرزد مردی را که نیمه شب برمی‌خیزد و نماز شب می‌خواند و همسرش را بیدار می‌کند و اگر همسرش بر نمی‌خیزد به صورتش مهربانانه آب می‌پاشد و نیز خداوند پیامرزد زنی را که این چنین باشد.»^(۱۳)

به مردان سفارش می‌کرد: «کسی که همسر اختیار کرده است، باید او را گرامی

دارد. و نیز هشدار داد: خداوند همه گناهان را با [شرایطی] می‌بخشد، جز کسی که مهریه را انکار کند»^(۱۴)

می‌فرمایند: «این که مرد به زنش بگوید: «تو را دوست دارم» هرگز از دل زن بیرون نمی‌رود»^(۱۵)

«هر چه بر ایمان بنده‌ای افزوده شود، بر محبت او به زنش افزوده می‌شود»^(۱۶)
پیامبر ﷺ به مردانی که گمان می‌بردند عشق به همسر - هر چند مانع از انجام وظایف دینی نشود - چندان کار پسندیده‌ای نیست می‌فرمود: «به خاندان ما هفت چیز داده‌اند که نه به پیشینیان ما داده‌اند و نه به کسانی که پس از ما می‌آیند خواهند داد... یکی از آنها عشق به زنان (همسران) است»^(۱۷)

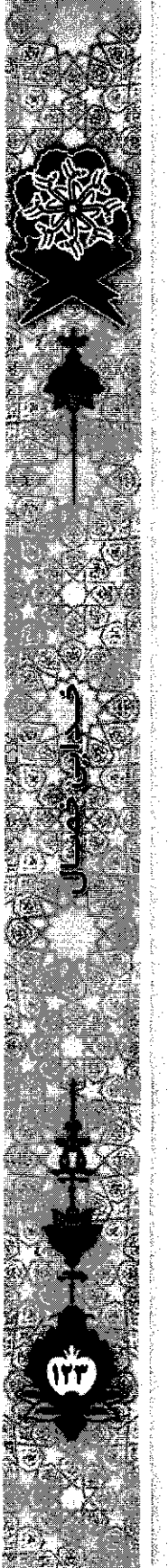
فرمودند: «از خداوند والا درباره زنان پروا کنید. آنان مانند اسیران نزد شمایند. آنان را به عنوان امانت‌های خداوندی به همسری گرفته‌اید... بر شما حقی واجب دارند، زیرا نتشان به شما حلال شمرده شده و از آن بهره می‌گیرید. فرزندان‌تان را درون خویش حمل می‌کنند، تا زمانی که با زایمان از این رنج طاقت‌فرسا رها شوند. پس به آنان مهر بورزید و دلشان را به دست آورید. تا در کنار شما بایستند. زنان را ناپسند م شمارید و بر آنان خشم مگیرید. از آنچه از مهریه و جز آن به آنها داده‌اید، جز با رضایت‌خاطر و اجازه آنان چیزی بازپس نگیرید...»^(۱۸)

پیامبر ﷺ فرمودند: «بهترین شما، کسانی هستند که برای زنان خود بهترین شوهر باشند و من از همه‌ی شما برای خانواده‌ام بهترم»^(۱۹)

و نیز می‌فرمایند: «هر مردی که با زبانش، زنش را بیازارد، پروردگار انفاق در راه خدا، نماز مستحبی و نیکی‌اش را نمی‌پذیرد، تا زنش را خرسند کند»^(۲۰)

حضرت رسول ﷺ برای حفظ کانون گرم خانواده رعایت عفاف را هم به مردان و هم به زنان سفارش کرده‌اند و فرموده‌اند: «مردی که با زنی نامحرم شوخی کند، پروردگار به خاطر هر واژه هزار سال زندانی‌اش می‌کند (در قیامت)»^(۲۱)

و فرمود: «بدانید که هیچ مردی با زن نامحرم خلوت نمی‌کند جز آن که سومین نفر آنان شیطان است.» و توصیه می‌کنند: پاکدامن باشید تا همسرانتان پاکدامن باشند. و برای حفظ پیکره‌ی زندگی و شیرازه‌ی آن، تلاش‌های مرد را برای کسب روزی حلال به منزله‌ی قدم در راه خدا و جهاد می‌داند. و فرمود درمی‌کند (به جا)





برای خانواده‌ات خرج می‌کنی، برایم محبوب‌تر است از دیناری که در راه خدا خرج کنی.

حضرت سفارش می‌کنند مبادا مردان برای خرجی که به خانواده خود می‌دهند منت گذارند. و نیز برای ارزش نهادن به احساسات زنان و ارزش نهادن به روحیه همکاری زن و مرد در خانه، به علی علیه السلام سفارش می‌کنند که: «ای علی! از من بشنو، من جز آنچه خدایم فرمان داده است نمی‌گویم: هر مردی که همسرش را در کار منزل کمک کند، به تعداد موهای اندامش یک سال عبادت برایش محسوب می‌کنند، سالی که روزهایش روزه بوده و شب‌هایش را شب‌زنده‌دار... ای علی! کسی که در خدمت خانواده‌اش در منزل باشد و خودخواهی نرزد، آفریدگار نامش را در دیوان شهیدان می‌نگارد... و برای هر قدمش یک حج و یک عمره پاداش می‌دهد.»^(۲۲)

ای علی! ساعتی را در خدمت همسر بودن، بهتر است از هزار سال پرستش، هزار حج و عمره و آزاد کردن هزار بنده و شرکت در هزار جهاد و عیادت هزار بیمار و حضور هزار نماز جمعه و شرکت در هزار تشیع جنازه و سیر کردن هزار گرسنه و آزاد کردن هزار اسیر و ... و چنین کسی چشم از جهان فرو نخواهد بست جز آن که جایگاهش را در بهشت خواهد دید.»^(۲۳) ای علی! خدمت به همسر، کفاره

گناهان بزرگ است و خشم پروردگار را فرو می‌نشانند.^(۲۲) و حضرت فرمودند: «کسی که به ناحق به زنی زیان رساند تا به آن جا که زن گوید: «مهرم حلال، جانم آزاد» پروردگار برای آن مرد به مجازاتی کمتر از آتش دوزخ راضی نخواهد شد.^(۲۵)

زنان:

و اما پیامبر رحمت ﷺ برای ایجاد یک کاشانه پر رونق و آرامش، به زنان نیز توصیه‌هایی دارند. ایشان فرمودند:

«خانه‌داری شما همان پاداش جنگاوران راه خداست.»

«بهترین زنان شما کسی که مهریه‌اش کمتر است.»

«زنان قریش برترین زنان اند... زیرا به خردسالان خود مهربانند و حقوق همسران خویش را رعایت می‌کنند.»^(۲۶)

و نیز فرمودند: «هر زنی که شوهرش را با زبانش بیازارد، خداوند انفاق در راه خدا و نماز مستحبی و نیکی‌اش را نمی‌پذیرد تا شوهرش را خرسند کند.»^(۲۷)

فرمود: «بدترین زنان شما، زنی است کم‌حیا، ترش‌رو، زبان‌دراز و بددهن»^(۲۸)

فرمود: «بهترین زنان زنی است که برای همسرش بهترین زن باشد.»

فرمود: «زن کم خرج، با برکت‌ترین زن است.»^(۲۹)

فرمود: «زن هنگامی که باردار می‌شود، تا زمانی که زایمان می‌کند و تا هنگامی که کودکش را از شیر می‌گیرد، به خاطر رنج‌هایی که می‌کشد، مانند مرزبان راه خداست، پس اگر در این فاصله از دنیا برود، پاداش شهید دارد.»^(۳۰)

فرمود: «هر زنی که شوهرش را بر حج، جهاد یا دانش‌پژوهی یاری کند، پروردگار پاداشی را که به همسر ایوب پیامبر داده است، به وی خواهد داد.»^(۳۱)

جمع‌بندی

انسان‌ها به سفیران خدا دل‌خوش می‌دارند و همان مهربانی خالق را در گفتار و رفتار آنان می‌جویند. انتظار می‌رود که انسان کامل - غیر از ارتباط با خدا- ارتباط نیکو با انسان‌ها داشته باشد؛ تا همه خویشان و از خویشان تا تمامی

انسانها. اصولاً انسان، کامل نمی‌شود مگر با تجلی صفات خداوند در دل و اندیشه و گفتار و رفتار او.

بی‌نهایت بودن صفات خداوند و بیکران بودن کتاب مقدس قرآن (چه در ظاهر و چه در باطن) می‌طلبد که رسولی جامع، عهده‌دار معرفی خدا شود و مؤمنان در تعامل با او احساس کنند که به حق نماینده خدا در زمین است.

در این مقاله، بخشی از جامعیت تعامل پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله را با اهل و مردمان به تصویر کشیدیم تا اسوه همه ما در زندگی اجتماعی و خانوادگی باشد.

بخش دیگر، نوع نگاه نبی اکرم صلی الله علیه و آله به استعداد‌های جوان و خانواده است که ناشی از همان الهام‌ها و وحی خداوندی است.

تجلیل از جنس زن- که در جاهلیت تعریف‌های نابخردانه‌ای از او داشتند- موجب حیرت اسلام شناسان خودی و غیرخودی شده است.

اینها تنها اندیشه حضرت نبود، بلکه رفتار تکریم‌آمیز حضرت و رعایت حقوق آنان و توصیه به رعایت از سوی دیگران، مجموعه‌ای را سامان داده که تا ابد از خاطره هیچکس، محو نخواهد شد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱) بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۴۵۱، محمدباقر مجلسی، مؤسسه الوفاء
- ۲) اصول کافی، محمد یعقوب کلینی، ج ۶، ص ۲۸۶
- ۳) بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۲
- ۴) همان، ج ۱۰۱، ص ۷۳
- ۵) همان، ج ۹، ص ۲۱۲
- ۶) همان، ج ۹۰، ص ۳۲۱
- ۷) کنز العمال، ج ۱۵، ص ۷۷۶ به نقل از کتاب نگین هستی
- ۸) همان، ج ۴، ص ۲۱۷
- ۹) اصول کافی، ج ۲، ص ۱۶۵
- ۱۰) همان
- ۱۱) بحارالانوار ج ۷۲، ص ۱۳۷
- ۱۲) حسین سیدی، نگین هستی، ص ۱۱۲
- ۱۳) همان
- ۱۴) بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۲۸
- ۱۵) اصول کافی، ج ۵، ص ۵۶۹
- ۱۶) بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۲۸
- ۱۷) همان به نقل از کتاب نگین هستی
- ۱۸) مستدرک الوسائل ج ۱۴ ص ۲۵۲، به نقل از کتاب سنن‌النبی
- ۱۹) همان
- ۲۰) بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۳۴
- ۲۱) وسایل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۴۳
- ۲۲) بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۲- مستدرک الوسائل ج ۱۳، ص ۱۴۸
- ۲۳) همان
- ۲۴) همان
- ۲۵) بحارالانوار، ج ۷۶، ص ۳۶۵

- ۲۶) حسین سیدی، نگین هستی، ص ۱۲۲
 ۲۷) بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۲۴
 ۲۸) همان، ج ۱۰۰، ص ۲۴۰
 ۲۹) مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۶۲.
 به نقل از کتاب سنن النبی
- ۳۰) بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۷
 ۳۱) مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۴۳۹، به نقل از کتاب
 سنن النبی

کتابنامه:

۱. قرآن کریم
۲. اصول کافی، محمد یعقوب کلینی، مکتبه الاسلامیه، تهران
۳. بحار الانوار، علامه محمد باقر مجلسی، مکتبه الاسلامیه، تهران
۴. تفسیر نمونه، زیر نظر استاد مکارم شیرازی با همکاران
۵. سنن النبی، علامه سید محمد حسین طباطبایی، ترجمه عباس عزیزی، انتشارات صلوات، چاپ نهم، ۱۳۸۵، چاپ یاران، قم، تهران
۶. سیمای معصومین در نگاه رهبری
۷. فرازهایی از تاریخ پیامبر اسلام ﷺ، استاد جعفر سبحانی
۸. کنز العمال، المتقی الهندی، مؤسسه الرساله، بیروت
۹. منتهی الامال، عباس قمی، انتشارات هجرت، چاپ ششم پاییز ۱۳۷۱، قم
۱۰. نهج البلاغه، شریف رضی، ترجمه محمد دشتی، مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام، چاپ اول، تابستان ۱۳۷۹، قم
۱۱. نهج الفصاحه، دکتر علی شیروانی، انتشارات دارالفکر، چاپ اول، تابستان ۸۵
۱۲. نگرشی کوتاه به زندگانی پیامبر اسلام، مؤسسه در راه حق حقایق، تهران
۱۳. نگین هستی، حسین سیدی، انتشارات خادم الرضا علیه السلام، چاپ دهم، تابستان ۸۵
۱۴. وسائل الشیعه، محمد بن الحسین الحر العاملی، دارالحیاء التراث العربی - بیروت

